

Dregebog

Digital Ung selvforsvar

**Materiale til refleksiv digital dannelse
til folkeskolens udskoling.**

Materialet inviterer de unge til dialog og refleksion over, hvad der er god digital dannelse.

Materialet følger anbefalingerne fra Børns Vilkår og Medierådet for børn og unge.

Drejebog – digitalt selvforsvar

Dialogguiden guider underviseren i dialogen med eleverne gennem forslag til spørgsmål og aktuelle eksempler. Den understøtter PowerPoint-præsentationen Digitalt Selvforsvar, som giver overblik over modulets opbygning.

Det tager to timer at gennemgå hele modulet. Derfor er det vigtigt at tage stilling til, hvilke emner der har størst relevans for den pågældende klasse. Materialet består af blokke, der kan vælges til og fra efter den tid, der er til rådighed i klassen.

For at gøre det let at bruge drejebogen er *spørgsmål*, *underviser fortæller* og *øvelser* markeret med hver sin farve:

- Spørgsmål
- Underviser fortæller
- Øvelser.

Tid	Emne
15 min.	Lære hinanden at kende og hvad betyder digital selvforsvar
35 min.	Værdien af data I
10 min.	Pause
30 min.	Værdien af data II
30 min.	Forsvar dig selv på nettet

Intro til digitalt selvforsvar

Slide 1 – 2: Introduktion til digitalt selvforsvar

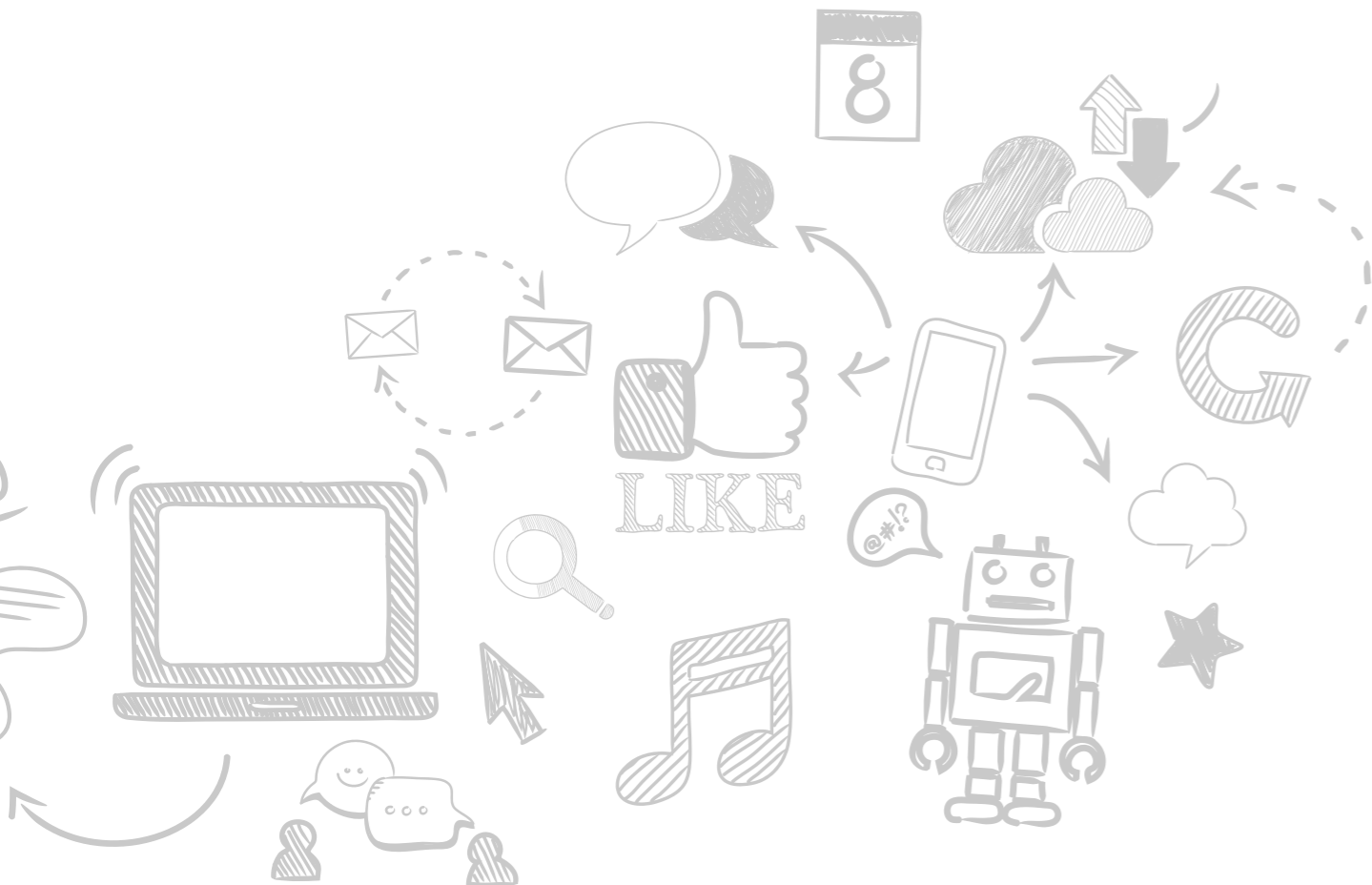
3 min	<p>Slide 1: <i>buffer mens der gøres klar til undervisning</i></p> <p>Underviser fortæller:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Præsentation af underviser • I dag kommer vi ind på emner, som I også ved en del om. • Kom med jeres eksempler – de er vigtige. • Det er ved at høre om eksempler fra hverdagen, at vi begynder at forstå det her emne.	Plenum
3 min	<p>Dagens program gennemgås kort:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Den digitale udvikling og indflydelse • Værdien af data – økonomisk og politisk • Hvad er data egentlig? • Hvor meget data deler vi og hvad er det værd? • Undgå internetsvindler	

Intro til digitalt selvforsvar

Slide 3: Op og stå

5 min	<p><i>Overgang: Vi tror måske, at vi har styr på vores færden på nettet, men der er måske nogle ting, vi kan blive bedre til.</i></p> <p>Øvelse:</p> <p>Alle eleverne skal rejse sig op ved deres plads. Underviser stiller spørgsmål, og hvis eleven kan svare ja til spørgsmålet, skal de sætte sig ned. Inden næste spørgsmål skal alle elever op og stå igen.</p> <p>Vælg eventuelt spørgsmål, der passer til de emner/ blokke, som du har valgt.</p> <p>Spørgsmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • "Jeg bruger Instagram" • "Jeg spiller computerspil" • "Jeg bruger den samme kode til flere online tjenester" • "Jeg trykker accepter uden at læse 'terms & conditions', når jeg åbner en ny app" • "Jeg har aldrig tjekket mine privatindstillinger på min telefon" • "Jeg bruger TikTok" • "Jeg har en snap-streak på mere end 100?" • Bruger du Facebook eller google-login?	Plenum Plenum
-------	--	--

Efter hvert spørgsmål kan man kort spørge ind til dem, der sidder ned.

Intro til digitalt selvforsvar

Slide 4: Den digitale tidslinje

5 min

Overgang: Den digitalisering, som I kender, er især sket over de sidste 20 år.

Plenum

Underviser fortæller:

- Tidslinjen viser, at digitaliseringen især har taget fart de sidste 20 år. I starten kunne der gå årtier mellem banebrydende digital udvikling. Nu sker det hver måned. Udviklingen sker hurtigere, end vi kan nå at forstå konsekvenserne.
- På kort tid er virksomheder, fremskridt og elementer blevet standarder. Beslutningstagerne forsøger at holde lovgivningen opdateret (GDPR), men det er et konstant kapløb.

Underviser samler op:

Digitaliseringen går så hurtigt, at det kan være svært at forholde sig til konsekvenserne. Vi kommer i dag til at snakke mere om, hvad udviklingen betyder for os alle, så vi kan lære at træffe nogle reflekterede valg om vores digitale adfærd.

Værdien af data

Slide 5: Internettets giganter

2 min

Overgang: Digitaliseringen er gået så hurtigt, at internetvirksomheder er begyndt at tjene mange penge på noget, som man ikke troede, man kunne tjene penge på.

Plenum

Spørgsmål:

- Hvor mange er på Instagram?
- Hvad koster det at have en Instagram-profil?
- Hvad koster et æble? Hvad koster en computer? Hvad koster 750 KB data om dig?

Note til underviser: Spørgsmålene skal illustrere, at vi alle sammen ved, hvad et æble og en computer koster, men ikke hvad data koster.

Værdien af data

Slide 6: Data = dollars

3 min

Overgang: Når noget er gratis, så er du produktet.

Plenum

Underviser fortæller:

- Facebook, som også ejer Instagram, tjente 480 mia. kr. i 2019 – en stigning på 27 procent i forhold til 2018.
- Omsætning af personlig data er big business. Jo mere information virksomhederne har om dig, jo flere penge kan de tjene på annoncer. Når vores data bruges til målrettede reklamer til vores personprofil, så er der større chance for, at vi bliver fristet. Det betaler virksomheder mange penge for!

Værdien af data

Slide 7: Data er magt I: Facebook-skandalen

5 min

Overgang: Facebook-skandalen fra foråret 2018 og balladen om TikTok i år (2020) er et godt eksempel på, hvordan data er blevet en valuta og en magtfaktor.

Plenum

Underviser fortæller:

- Facebook-skandalen bestod i, at Cambridge Analytica uretmæssigt høstede data fra 87 millioner Facebook-brugere.
- Det skete via en personlighedstest-app på Facebook, hvor brugerne også gav tilladelse til, at appen måtte videregive data om samtlige af deres venner.
- Med indgående viden om brugerne kunne køberne af dataen påvirke vælgerne med målrettet materiale om et ønsket budskab (Fake News).
- Det, mener man, er sket under den amerikanske valgkamp i 2016 og den engelske folkeafstemning om Brexit i 2016.
- Betyder det så, at det var målrettede reklamer, som var skyld i, at Donald Trump vandt det amerikanske præsidentvalg? Måske, måske ikke – men det viser, at sociale medier er data, data er viden og viden er magt.

Kilde:

- [Se video om Brexit her](#)
- [Læs mere om Facebook-skandalen her](#)

Værdien af data

Slide 8: Data er magt II: TikTok

5 min

Overgang: Data er også en politisk magtfaktor mellem lande. Det er TikTok et eksempel på.

Plenum

[Se videoen om, hvorfor Trump vil forbyde TikTok](#)

Videoen er lidt lang, og kan med fordel slukkes efter 2 minutter og 57 sekunder.

Underviser fortæller:

- I USA ønsker præsidenten at forbyde TikTok. TikTok ejes af en kinesisk virksomhed, som måske/måske ikke høster data fra sine brugere. USA vil have, at firmaet bag TikTok sælger deres amerikanske del af virksomheden til Microsoft.
- Unge modstandere af den amerikanske præsident har med succes brugt app'en til at sabotere præsidentens vælgermøder. Måske skal grunden findes her?
- Udbredelsen af 5G skulle ske via samarbejde med det kinesiske firma Huawei. Det har mødt kritik, da mange politikere frygter, at det vil give for meget magt til Kina.
- Deres argumenter er, at Kina vil få for stor indflydelse på vores teknologiske infrastruktur og dermed kan overvåge politikere, forretningsfolk og andre personer. TikTok menes med andre ord at være et værktøj til spionage.
- Kritikere peger på, at det måske handler mere om markedsandele og branding. Et kinesisk firma får succes på et vestligt marked på bekostning af amerikanske it-virksomheder.

Forsvar dig selv på nettet

Slide 9: Egosurfing

5 min	<p>Overgang: Nu skal vi undersøge, hvad der ligger på nettet om jer selv. Og hvordan data om jer, kan blive brugt.</p> <p>Øvelse:</p> <p>Opgaven er at finde så meget information som muligt om sig selv ved at "google" sit eget navn. På den måde får eleverne en oplevelse af, hvad en fremmed person kan finde om dem på nettet. Eleverne får udleveret et arbejdsark til opgaven. Her kan de krydse af, hvad de finder.</p>	Plenum
3 min	<p>Spørgsmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> Hvad fandt I ud af? Hvad overraskede jer? Fandt I noget, som I synes skulle væk? Hvordan kan man få noget fjernet fra internettet? <p>Eksempler:</p> <ul style="list-style-type: none"> James Gunn, der instruerede filmen "Guardians of the Galaxy", blev fyret af Disney, fordi han havde nogle gamle tweets, som var stærkt upassende. En gymnasieelev kunne ikke komme med på studietur til USA på grund af gamle facebook-opslag. <p>Kilder:</p> <ul style="list-style-type: none"> Læs om fyringen af James Gunn Læs om gymnasieelev der blev udelukket fra studietur	Plenum
2 min	<p>Underviser fortæller:</p> <ul style="list-style-type: none"> Hovedpointen med den her øvelse er, at I skal være bevidste om, hvad I lægger på nettet. Det, du lægger op på en digital platform, ved du ikke, hvad der sker med. Andre har mulighed for at gemme det på deres computer, så det kan findes frem også senere i dit liv. Virksomhederne kan bruge de personlige data til analyser, eller til at sælge videre til virksomheder eller politiske interessenter.	Plenum

Pause

10 minutter

Forsvar dig selv på nettet

Slide 10: Hvad er data?

4 min	<p>Overgang: Vi skal forstå, hvad data er for at forstå, hvordan data kan blive til penge.</p> <p>Se videoen: Hvis din bagerjomfru var en app (2 min 24 sek)</p>	Plenum
2 min	<p>Spørgsmål:</p> <p>Underviser skriver løbende op på tavlen og supplerer med nedenstående eksempler, hvis eleverne ikke selv nævner dem.</p> <ul style="list-style-type: none"> Hvilke former for data lagde I mærke til i videoen? Hvilke oplysninger bad hun om?	Plenum
	<p>Eksempler på data:</p> <p>Hvorfor er vores kontaktoplysninger data?: Vi bruger vores email næsten hver gang, vi opretter en ny profil og tit også vores telefonnummer. Vores kontaktoplysninger er interessante, da de er en direkte kanal til at påvirke os med reklamer.</p> <p>Hvorfor er vores kontakter data?: Vores kontakter er interessant data, da de fortæller, hvem der potentielt kunne påvirke os til vores næste køb. Hvis 500 af mine kontakter fx har købt en billet til Roskilde Festival, kunne det tænkes, at jeg også overvejede at tage på festival.</p> <p>Hvorfor er lokationer data?: Hvis du har lokation tracking slået til på en app, så indsamler den data om, hvor du befinder dig – også når du ikke bruger den. App'en kan så sælge oplysninger videre om, hvor du opholder eller bevæger dig. Cykler du fx forbi Frederiksberg Centret på vej til skole, er det interessant viden for Frederiksberg Centret – da de så kan sende dig reklamer, så chancen for at du køber hos dem er større.</p> <p>Hvorfor er søgninger data?: Alt, hvad vi foretager os på nettet, bliver tracket. Med mindre vi bruger en adblocker! Besøger du fx Silvans hjemmeside og klikker på belysning, så viser du, at du overvejer at købe en lampe.</p> <p>Hvorfor er billeder data?: Billeder på din smartphone eller på sociale medier bliver udsat for ansigtsgenkendelse. Det betyder, at virksomheder kan registrere din gøren og laden i alt fra storcentre til lufthavne. Brøndby-stadion har fx ansigtsgenkendelse for at sikre at hooligans med karantæne ikke bliver lukket ind. Men det kan også bruges til reklame alene fordi dit ansigt på et billede afslører dine interesser.</p> <p>Hvorfor er lydfiler data?: Nogen mener, at Messenger kan indsamle data om, hvad du siger højt i den analoge verden – hvis du ikke sørger for, at mikrofonen er slået fra dine apps!</p>	

Forsvar dig selv på nettet

Slide 11: Hvad er data?

2 min	Spørgsmål: Har I oplevet nogle af de eksempler, jeg her har nævnt?	Plenum
2 min	Underviser samler op: <ul style="list-style-type: none"> Vores data er blevet opsamlet fuldstændig uden kontrol i mange år. Med den nye GDPR-lovgivning, er der for første gang lovgivet om, hvad virksomheder må bruge vores data til. Ligeledes er billeder for første gang blevet kategoriseret som personfølsomme oplysninger. Der er derfor nu lovgivning om, hvilke billeder man må dele eller ikke dele. Det giver anledning til at tænke over, hvad sker der med vores rettigheder, når vi konstant udsættes for dataindsamling? Kan vi overhovedet være private længere? Har vi ret til at være private? Hvor vigtigt er privatliv for jer? Hvad anser I som privatliv?	Plenum

Forsvar dig selv på nettet

Slide 12: Hvad er en algoritme?

3 min	<i>Overgang: Den måde vores data bliver brugt på, sker gennem algoritmer, hvor man samler data om dig og via algoritmer målretter opslag eller reklame direkte til dig. Derfor skal vi vide, hvad en algoritme er.</i> Underviser fortæller: <ul style="list-style-type: none"> En algoritme betyder på matematikkens sprog, at hvis visse faktorer sker, får det et bestemt resultat. Grunden til, at vi forklarer det i matematikkens sprog, er, at meget der foregår på computere, faktisk er matematik. Inden for dagens tema bruges algoritmer til at målrette reklamer. En virksomhed kan fx lave en program, der sørger for, at hvis en person har været inde på tre bestemte hjemmesider, så vil vi vise personen en reklame for vores produkt. Da det er et computerprogram, sker det automatisk og uden, at det koster virksomheden særligt meget. Grundlaget for at få computerprogrammet til at virke, er dog, at man har kendskab til, hvilke hjemmesider folk besøger. Derfor køber man denne information af Google eller andre søgemaskiner og browsere.	Plenum
1 min	Spørgsmål: – Kender I nogle gode eksempler på en algoritme?	Plenum

Forsvar dig selv på nettet

Slide 12: Hvad er en algoritme?

1 min	Underviser samler op: <ul style="list-style-type: none"> Algoritmer er billige at sætte op og bliver brugt til at målrette reklamer. Algoritmer bliver hele tiden bedre, fordi vi fodrer dem med data og bliver bedre til at "forudse" vores adfærd. I fremtiden kommer vi formentlig til at se kunstig intelligens i højere grad. Altså algoritmer, der kan lære sig selv at lære og producere indhold på baggrund af store datasæt.	Plenum
-------	---	---

Forsvar dig selv på nettet

Slide 13: Forsvar dig med privatindstillinger

3 min	<i>Overgang: En af de nemmeste måder at beskytte sig mod algoritmer/datahøst er at lave gode privatindstillinger og sikre sig, at de er opdateret.</i> Underviser fortæller: <ul style="list-style-type: none"> Ved at indstille dine privatindstillinger, kan du begrænse virksomhedernes, app-udviklere og it-kriminelles adgang til dine data og dermed, hvad de kan vide om dig. Du kan sætte privatindstillinger manuelt for alle dine apps.	Plenum
5 min	Øvelse: Gå ind i indstillinger på telefonen og tjek, hvilke apps der har adgang til kamera, mikrofon og billeder.	Plenum
2 min	Spørgsmål <ul style="list-style-type: none"> Har I ændret nogle privatlivsindstillinger? Og hvilke? Var der nogle apps I blev overraskede over havde adgang til noget data om jer?	Plenum

Forsvar dig selv på nettet

Slide 14: Hvad er en hacker?

2 min	<p><i>Overgang: Data og personlige oplysninger bruges ikke kun til at målrette reklame. Ofte bruges de også af svindlere og kriminelle, som forsøger at snyde helt almindelige mennesker. De kriminelle, der begår it-kriminalitet, bliver ofte kaldt hackere.</i></p> <p>Underviser fortæller:</p> <ul style="list-style-type: none"> • En hacker kan være en trick-tyv, der bruger online redskaber til at stjæle fra os. Det kaldes phishing og der det, vi skal snakke om nu. • En hacker er blevet noget stort og farligt, fordi vi hører om, hvordan russiske hackere kan få adgang til alt. • De hackere, vi som almindelige mennesker potentielt støder på, kan ikke få adgang til alt. De kan kun få adgang til det, vi giver dem adgang til. • De har bare fundet ud af, hvordan de kan fuppe os til at give dem adgang. De distraherer os og stjæler fra os, imens vi har paraderne nede.	Plenum
1 min	<p>Spørgsmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kender I begrebet phishing? • Har I hørt om det før og i hvilke sammenhænge? • Har I nogle eksempler på det?	Plenum
1 min	<p>Underviser samler op:</p> <p>Hackerne er ikke it-nørder, de er menneske-nørder.</p>	Plenum

Forsvar dig selv på nettet

Slide 15: De stjæler, når du har paraderne nede.

1 min	<p>Underviser fortæller</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hackere stjæler fra os ved, at de sætter sig ind i vores måder at tænke på og bruger det til at ramme os på det rigtige tidspunkt. • Fx op mod jul hvor mange af os forventer at modtage gaver med posten. • Fx når der udbetales restskat, og vi gerne vil vide, hvor meget vi skal have tilbage.	Plenum
2 min	<p>Øvelse</p> <p>Eksempler på falske emails og sms'er vises i PowerPoint. For hvert eksempel spørger underviser: Er det sandt eller falsk? Eleverne gætter. Efterfølgende tales der i klassen om, hvordan man kan se forskel, og hvad man skal være opmærksom på?.</p>	Plenum

Forsvar dig selv på nettet

Slide 15: De stjæler, når du har paraderne nede.

1 min	<p>Spørgsmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Har nogen af jer oplevet noget lignende? • Hvad gjorde I?	Plenum
1 min	<p>Underviser samler op:</p> <p>Tjek altid den originale hjemmeside, hvis en virksomhed eller institution kontakter jer. Og slet mails, som ikke er til jer.</p>	Plenum

Forsvar dig selv på nettet

Slide 16: "Min Iphone blev stjålet til distortion"

4 min	<p><i>Overgang: Her kommer et godt eksempel på nogle menneske-nørder.</i></p> <p>Se videoen: Reager kun på sikre beskeder. (1 min 25 sek)</p> <p>Spørgsmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvad tror I, der skete i den her situation i videoen? • Hvordan fik de kriminelle adgang til Tobias' telefon	Plenum
1 min	<p>Underviser samler op:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opsamling: De kriminelle forsøger at stille dig i en situation, hvor du har paraderne nede.	Plenum

2 min	<p>Overgang: <i>Dataindsamling er ikke et nyt fænomen. Det er dog først inden for de seneste år, at vi er blevet mere opmærksomme på det.</i></p> <p>Underviser fortæller:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Politikerne forsøger at lovgive imod de mest ekstreme tilfælde. GDPR-lovgivningen er et eksempel på dette. Oftest går den teknologiske udvikling meget hurtigere end lovgivningen kan følge med. • Dataindsamling benyttes ikke bare af virksomheder. Stater er i højere grad også begyndt at indsamle oplysninger, hvilket betyder mere overvågning af borgerne. • Som vi har set, kan disse oplysninger bruges til politisk vinding. • Derfor er det også vigtigt, at vi som privatpersoner stopper op og reflekterer over det, vi deler og hvem vi deler med.	Plenum
2 min	<p>Spørgsmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvad vil I fortælle jeres ven eller familiemedlem om dagens undervisning? • Hvad har gjort størst indtryk?	Plenum
1 min	<p>Underviser samler op:</p> <p>Tingene ændrer sig hele tiden, og det kan være svært at følge med og træffe gode valg. Men vi håber, at I efter i dag kan træffe nogle reflekterede valg og gøre jer nogle overvejelser over, hvilke indstillinger I laver næste gang I fx henter en app eller oplysninger I deler med hvem. Tak for i dag.</p>	Plenum